

სახელმწიფო ბიუჯეტი – საფრთხე ეკონომიკისათვის

სახელმწიფო ბიუჯეტი ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი განმსაზღვრელი ინდიკატორია. ბიუჯეტის ოპტიმალურად დაგეგმვა და გეგმაზომიერი აღსრულება მნიშვნელოვანია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის და მასზედ ბევრად დაბოკირებული სახელმწიფოს ეკონომიკური უსაფრთხოების განმტკიცება და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფა.

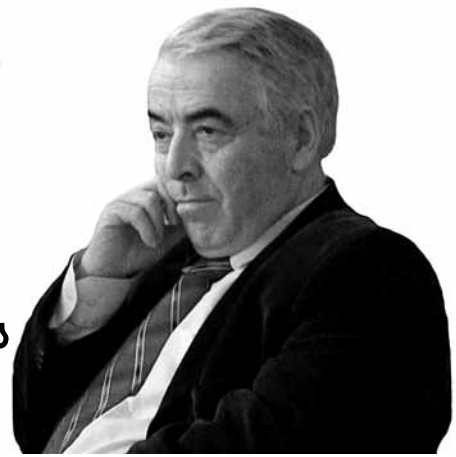
სახელმწიფო ბიუჯეტის როლი და მნიშვნელობა განსაკუთრებით ეკონომიკური კრიზისის პირობებში იზრდება და ამჟამად მიმდინარე გლობალური კრიზისის პირობებში ეს მკაფიოდ დადასტურდა. საერთაშორისო საეკონომიკური ფონდის მონაცემებით, აშშ-მ 2009 წელს ფინანსური კრიზისის დასაძლევად ქვეყნის მშპ-ს 4,5% გამოყო, ხოლო მომავალ წელს გათვალისწინებული აქვს 0,9%-ის გამოყოფა. რუსეთმა ამ მიზნით მშპ-ს 4,1% გამოყო, ხოლო 2010 წელს მშპ-ს 1,3%-ს გამოყოფს. კრიზისის დასაძლევად ქვეყნის ფედერალური ბიუჯეტიდან დიდძალი თანხა გაიღეს G20-ის სხვა ქვეყნებმაც: სამხრეთ კორეამ – 3,9%, ჩინეთმა – 3,1%, იაპონიამ – 2,4%, გერმანიამ – 1,6%, დიდმა ბრიტანეთმა – 1,4% და ა.შ. საბიუჯეტო ექსტრემალური ღონისძიებების გატარებამ სახელმწიფო ბიუჯეტების დეფიციტის გაღრმავება გამოიწვია. ამ მხრივ რეკორდსმენთა შორის აღმოჩნდნენ ინდოეთი (10,2%), დიდი ბრიტანეთი (9,8%), აშშ (9,1%), რუსეთი (6,2%) და ა.შ.

ამასთან ერთად, მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის პირობებში სახელმწიფო და რეგიონული ბიუჯეტების ხარჯვითი ნაწილის შემცირებამ, საბიუჯეტო სახსრების ეკონომიურმა ხარჯვამ და სახელმწიფო შესყიდვების ტემპების ზრდამ დიდი როლი ითამაშა. 2009 წლისათვის მსოფლიოს

განვითარებულმა, განვითარებადმა და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებმა შეიმუშავეს და დაამტკიცეს ანტიკრიზისული ხასიათის ბიუჯეტები და სახელმწიფო მმართველობითი და სხვა არასოციალური დანიშნულების ხარჯების მოცულობა მაქსიმალურად შეამცირეს.

საქართველოში ეკონომიკური კრიზისის მისი ფაქტობრივი წარმოქმნის დროიდან, საკმაოდ მოგვიანებით აღიარეს, არ გამართლდა იმის მტკიცება, რომ ქვეყნის ეკონომიკა მდგრადია და მას გლობალური კრიზისი ზიანს ვერ მიაყენებს. სწორედ ამ იდეოლოგიით შემუშავდა საქართველოს 2009 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტის პირველი ვარიანტი, რომელიც ეკონომიკის 4 პროცენტთან ზრდას ითვალისწინებდა, თუმცა მოსალოდნელი დონორული დახმარების არასრულად ასახვისა და სუსტი სოციალური ორიენტირებულობის გამო, იგი პარლამენტმა დაიწუნა.

უნდა ითქვას, რომ პარლამენტის მიერ დამტკიცებულ 2009 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში მაინც არ აისახა მოსალოდნელი კრიზისული მოვლენების შერბილების ღონისძიებები, ანუ ბიუჯეტს ანტიკრიზისული სახე არ მიეცა. ბიუჯეტის შემოსავლები გასულ წლებთან შედარებით გაზრდილი მოცულობით – 5,5 მლრდ ლარით დაიგეგმა, მაშინ, როდესაც

ნაქოზ მახია

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი

2008 წლის გეგმა 4,4 მლრდ ლარს, ხოლო 2007 წელს – 4,4 მლრდ ლარს შეადგენდა. ხარჯები კი დაიგეგმა გასულ წელთან შედარებით 258 მლნ ლარით ნაკლები და 5,2 მლრდ ლარი შეადგინა. არაფინანსური აქტივების კლება ბოლო წლებში ყველაზე ნაკლები (78,3 მლნ ლარი) იყო. ხოლო მისი ზრდა – 996,6 მლნ ლარი. ბიუჯეტის დეფიციტი 660,1 მლნ ლარით განისაზღვრება. მთლიანად სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსულობების გეგმამ 6.334.0 მლნ ლარი, გადასახდელებმა 6.856.3 მლნ ლარი და ნაშთის ცვლილებამ 522,1 მლნ ლარი, მიწუსით, შეადგინა.

მოსალოდნელი ეკონომიკური ვარდისა და მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის საქართველოს ეკონომიკაზე გავლენის დროულად არალიარებამ გამოიწვია ის, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტი მეტისმეტი ოპტიმიზმით და ხელგაშლილი ხარჯებით დაიგეგმა. **არა მხოლოდ ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტების და ექსპერტების, არამედ მსოფლიო ბანკის და გაეროს შეფასებები და რეკომენდაციები არ იქნა გათვალისწინებული.** საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტები სახელმწიფო ბიუჯეტის შედგენამდე და დამტკიცებამდე გვაფრთხილებდა, რომ ქვეყნის ეკონომიკას რეცესია ემუქრებოდა, მათი პროგნოზებით, უმუშევართა რაოდენობა გაიზრდებოდა

და 350 ათასს მიაღწევდა (ეს ოფიციალური სტატისტიკით, ფაქტობრივად კი ქვეყანაში უმუშევართა რიცხოვნობა 3-ჯერ მეტია – ი.მ.). უფრო მეტიც, სათანადო კვლევები გვიჩვენებდნენ, რომ მოსალოდნელი იყო ინვესტიციების მნიშვნელოვანი შემცირება, კრიზისი მშენებლობის დარგში, ტურიზმის სფეროში, ვაჭრობის შემცირება. საერთაშორისო ორგანიზაციები გვაფრთხილებდნენ ქვეყნის სატრანზიტო ფუნქციებში მოსალოდნელ პრობლემებზე, დეფიციტზე საბიუჯეტო შემოსავლებში და ა.შ. აპროგნოზებდნენ რა სერიოზულ პრობლემებს სახელმწიფო ბიუჯეტის კუთხით, 2008 წლის 22 ოქტომბერს ბრიუსელში დონორთა საერთაშორისო კონფერენციაზე საქართველოსთვის გამოყოფილი 4,5 მილიარდიანი დახმარებიდან ბიუჯეტის გასაჯანსაღებლად საკმაოდ დიდი თანხა იქნა გათვალისწინებული, მათ შორის არის თანხები, რომლებსაც მიზნობრივი დანიშნულება გააჩნიათ (გზების რეაბილიტაცია-მშენებლობა, გაზის საცავის მშენებლობა, მოსამზადებელი სამუშაოები, ჰუმანიტარული დახმარება, პოლიციის მხარდაჭერა, შიდა ქართლში იძულებით გადაადგილებული პირებისათვის საბინაო და სასურსათო მხარდაჭერა და ა.შ.), ასევე პირდაპირი საბიუჯეტო მხარდაჭერა, რომელთა გამოყენება შეიძლება ბიუჯეტით გათვალისწინებული ნებისმიერი ხარჯების დასაფარავად.

ერთ-ერთი რეალური საფრთხე 2009 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულებაში, როგორც უკვე გამოიკვეთა, არის საგადასახადო შემოსავლები. შექმნილი ნეგატიური ეგზოგენური და ენდოგენური ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორებიდან გამომდინარე, ზედაპირული ინერციული პროგნოზებითაც კი მტკიცდება, რომ წლის ბოლომდე საგადასახადო შემოსავლებს დააკლდებათ მინიმუმ 700-800 მლნ ლარი. ყველაზე მეტი მუქარის ქვეშაა მოგების, დამატებული ღირებულების, აქციზის და საბაჟო გადასახადების საგეგმო მაჩვენებლების შესრულება. ნაწილობრივ საფრთხე ემუქრება საშემოსავლო გადასახადსაც, განსაკუთრებით კერძო სექტორიდან, რამდენადაც დასაქმებულთა შემცირება ერთის მხრივ და შექმნილი

კრიზისის გამო გადაუხდელობის პრობლემა მეორეს მხრივ, საბოლოო ჯამში, ალბათ, მის სრულ მობილიზებასაც შეუქმნის საფრთხეს. ძნელია იმის პროგნოზირება, თუ როგორ შესრულდება სახელმწიფო ბიუჯეტის გრანტების გეგმა, თუმცა ჯერჯერობით არც საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან და არც უცხო ქვეყნების მთავრობებიდან ან მათი წარმომადგენლობებიდან გრანტების მიღებას რაიმე საფრთხე არ შექმნია. მომავალ 6 თვეში გრანტების მიღების გეგმის შესრულება ბევრადაა დამოკიდებული ერთის მხრივ იმაზე, თუ როგორ გაწვევდება ეკონომიკური კრიზისი ზოგადად მსოფლიოში და მათ შორის დონორ ქვეყნებში, ხოლო, მეორეს მხრივ, თუ რა სტენარით მოხდება ქვეყნის შიგნით პოლიტიკური კრიზისის დაძლევა და ამ ამოცანების დროული დაძლევა, რაზედაც ყურადღებას ამახვილებენ უცხოური ორგანიზაციები (დემოკრატიის განვითარება, ელექტრონული მასმედის თავისუფლება, საარჩევნო სისტემის სრულყოფა და ა.შ.). აქ საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ ჩვენს მეზობელ სომხეთის სულ ახლახან საერთაშორისო დონორებმა („ათასწლეულის გამოწვევა“) ფინანსური დახმარება იმ მოტივით შეუწყვიტეს, რომ ქვეყანაში დემოკრატიის განვითარების მიმართულებით სათანადო ნაბიჯები არ გადაიდგა.

საქართველოს 2009 წლის ბიუჯეტის არა ანტიკრიზისულ მიმართულებაზე მეტყველებს დაგეგმილი ხარჯების დინამიკა და სტრუქტურა. იმ დროს, როდესაც მსოფლიოს ყველა ქვეყნის სახელმწიფო მმართველობითი ხარჯები მნიშვნელოვნად შემცირდა (ევროპის ქვეყნები, ბალტიის ქვეყნები, აშშ და ა.შ.) საქართველოში 2009 წლის ბიუჯეტით შრომის ანაზღაურება 2008 წლის 935 მლნ ლარიდან გაიზარდა 1.055.7 მლნ ლარამდე. რაც შეეხება ხარჯებს, საქონელსა და მომსახურებაზე, იგი უმნიშვნელოდ შემცირდა, მაგრამ საკმარისზე მეტია ხელგამლილი ხარჯებისათვის (სახელმწიფო სტრუქტურებში დღეისათვის 2-ჯერ მეტი ბენზინი გამოიყოფა თითოეულ მსუბუქ ავტომობილზე, ვიდრე ეს საქიროა), სახელმწიფო ჩინოვნიკები ერთმანეთს კაბინეტების და ოფისების კეთილმოწყობაში ეჯიბრებიან, რისი მაგალითები უამ-

რავია). საყურადღებოა ისიც, რომ ხარჯების განევაზე პრიორიტეტული დაშვება აქვთ იმ სახელმწიფო სტრუქტურებს, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ საჯარო ფინანსების ხარჯვის მიზნობრიობასა და კანონზომიერებაზე ზედამხედველობა და მონიტორინგი. საყოველთაო კრიზისის პირობებში სახელფასო ხარჯები თითქმის გაუორმაგდათ ადგილობრივი თვითმმართველობის და მმართველობის ორგანოებს, რომლებიც საკუთარი შემოსავლებით მუნიციპალურ ბიუჯეტს 20 პროცენტითაც ვერ ავსებენ.

საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ მთელმა რიგმა მხარჯავმა ორგანიზაციებმა გასული წლების მსგავსად, არაფინანსური აქტივების ზრდის დაფინანსებაში პრივილეგიური მდგომარეობა 2009 წელსაც შეინარჩუნეს. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს პარლამენტს, ამ კუთხით ხარჯები შემცირებოდა, დეპუტატთა რიცხოვნობის შემცირების პროპორციულად, პირიქით მოხდა, მისი მოცულობა 2008 წელს 3,6 მლნ ლარიდან გაიზარდა 11,4 მლნ ლარამდე, ასევე საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს არაფინანსური აქტივები 53,7 მლნ ლარიდან 2008 წელს, გაიზარდა 76 მლნ ლარამდე 2009 წელს. მსგავსი მაგალითები ბევრია. ყოველივე მიუთითებს იმაზე, რომ 2009 წლის ბიუჯეტი მოკლებულია ეკონომიის პრინციპს, რაც მთელს მსოფლიოში მიჩნეულია ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ანტიკრიზისულ ღონისძიებად. რამდენადაც ჩვენ ბევრჯერ გამოვთქვით მოსაზრება ბიუჯეტში განერილ მთელ რიგ ხარჯებზე და პროგრამებზე, რასაც ძნელად მოეძებნება მიზანი და შეუძლებელია მათ ეფექტიანობაზე ლაპარაკი და უმეტესწილად კორუფციული საფარაუდო რისკების შემცველია, ამჯერად არ შევჩერდები. კიდევ ერთხელ გავიმეორებ, რომ 2009 წლის ბიუჯეტი ხელახალ გადანერას მისი დაახლოებით 2 მლრდ ლარის შემცირების მიმართულებით, არანაირ სირთულეს არ წარმოადგენს.

როგორც ჩანს, 2009 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში ხელგამლილი ხარჯების განერა განაპირობა იმანაც, რომ შარშანდელ ბიუჯეტში 800 მლნ ლარზე მეტი საბიუჯეტო ნაშთი

დაფიქსირდა, რაც დაუსაბუთებელმა უცხოური სესხების მოზიდვამ გააპირობა.

საქართველოს ამჟამინდელი ხელისუფლების სწრაფვა, უცხოური ვალუტის მაქსიმალურად მიზიდვისაკენ ქვეყნის ეკონომიკურ უსაფრთხოებას კრიტიკულ ზღვართან აახლოებს. სულ სახელმწიფოს მიერ და სახელმწიფო გარანტიით აღებული კრედიტების მოცულობა 2009 წლის 1 მარტისათვის 4,6 მლრდ ლარს შეადგენდა, საიდანაც მარტო ევრობონდების სახით აღებული სესხი 835 მლნ ლარს შეადგენს. ეს ის სესხია, რაც ხელისუფლებამ ევრობოლიგაციებით ჯერ კიდევ შარშან წლის პირველ ნახევარში აიღო და რასაც კონკრეტული მიზანი ვერ მოუძებნა, სესხის მიზნობრიობა ვერანაირად ვერ დასაბუთდა. აღნიშნული სესხის ხარჯვის შესახებ ინფორმაციას ხელისუფლება დიდი ხნის განმავლობაში არ ახმაურებდა. სულ ახლახანს გაირკვა, რომ ეს თანხა (500 მლნ აშშ დოლარი) თავდაპირველად სახელმწიფო ხაზინის ანგარიშზე განთავსებულა, შემდეგ მომავალი განვითარების ფონდში გადაუტანიათ (ალბათ მხედველობაშია „მომავალი თაობების ფონდი“ და „სტაბილური განვითარების ფონდი“). მთავრობის განცხადებით, ეს თანხა ომის შემდგომ დევნილთა სახლების მშენებლობას მოხმარდა, ხოლო მისი ნაწილი 2009 წლის ბიუჯეტში ნაშთის სახით მოხვდა.

ამ სესხის გაუზარებელ აღებას და მის ასეთსავე მოზიდვას არაფერი არ ეშველება. ის მოქმედი კანონების შესაბამისად გადასახ-

დელია, მაგრამ მაინც მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ისტორიისათვის მცირე კომენტარის გაკეთება. არც ერთი სტრატეგიულად მოაზროვნე ხელისუფლება სესხს არ აიღებს, თუ მასზე გადაუდებელი მოთხოვნილება არ არსებობს, მით უმეტეს, პროფიციტული ბიუჯეტის პირობებში და სწორედ ასეთი ბიუჯეტი დამტკიცდა 2008 წელს. შესანახად, ანუ „მომავალი თაობების ფონდებში“ ფულის ჩასადებად სესხის აღება, ხომ სრული უაზრობაა, ანუ აიღო სესხი, შეინახო იგი პერსპექტივისათვის და ამ სესხზე იხადო პროცენტები – ამას არც ერთი სახელმწიფო არ დაუშვებს. ამგვარ ფონდებში სახელმწიფოები განათავსებენ არა სესხებს, არამედ ქვეყანაში საკუთარი შემოსავლებით მოზიდულ ქარბ ფულს, ხშირად კი ნორმალურ ქვეყნებში მაქსიმალურად მომჭირნეობით ხარჯავენ საბიუჯეტო სახსრებს და აქედან დაზოგილ ფულს მომავალ თაობებს უნახავენ. ხელისუფლებამ დღემდე ვერ გასცა პასუხი კითხვებს: რატომ მოხდა ამ სესხის აღება ისე, რომ არ იყო განსაზღვრული მისი მოხმარების მიზანი, თუ მართლაც ეს თანხა უნდა დახარჯულიყო გახსაცავის და ელექტროგადამცემი ხაზების მშენებლობაზე (როგორც ეს თავიდანვე გაცხადდა), რატომ მოხდა მისი ნაჩქარევად აღება, ისე, რომ სათანადო საპროექტო სამუშაოები არ ჩატარდა, უფრო მეტიც, ამ მშენებლობებზე გადაწყვეტილებაც არ იყო მიღებული.

საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელდა მომავალი თაობებისა და განვითარების ფონდებში განთავსებული ევრობოლიგაციების რეალიზაციიდან მიღებული თანხების რეპატრიაცია, მაგრამ საზოგადოებისათვის უცნობია, თუ რამდენად კანონიერად განხორციელდა აღნიშნული ღონისძიება. კანონის თანახმად, მომავალი თაობების ფონდის აქტივების რეპატრიაცია შეიძლება განხორციელდეს, მთლიანად, ან ნაწილობრივ, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ აღდგენილია საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების იურისდიქცია საქართველოს ტერიტორიაზე მთლიანად, ან ნაწილობრივ, ან საქართველოს ტერიტორიაზე გამოცხადდა საომარი მდგომარეობა, ანდა მიმდინარეობს საომარი მოქმედებები, ასევე თუ ბუნებრივი კატასტროფის შედეგად მიყენებული ზიანის გამო ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, ან მის ნაწილში საგანგებო მდგომარეობა გამოცხადდა და, საქართველოს მთავრობის ინფორმაციით, მიყენებული ზარალი მთლიანი შიდა პროდუქტის 10 პროცენტს შეადგენს.

რაც შეეხება სტაბილური განვითარების ფონდის აქტივების რეპატრიაციას, იგი ნაწილობრივ, ან მთლიანად შეიძლება განხორციელდეს საქართველოს სახელმწიფო საგარეო და საშინაო ვალისა და ვალდებულებათა დასაფარავად, ბიუჯეტის გადასახდელების დასაფინანსებლად, თუ მიმდინარე წლის მთლიანი შიდა პროდუქტის საპროგნოზო ზრდა 2 პროცენტზე ნაკლებია. კანონის ზემოთ მოყვანილი მუხლების თანახმად, საქართველოს მთავრობის მიერ მომავალი თაობებისა და განვითარების ფონდებიდან თანხების რეპატრიაცია მთლიანად გამართლებულია და მოქმედ კანონმდებლობას არ ეწინააღმდეგება, რადგან, 2008 წელს საქართველოში მიმდინარეობდა როგორც საომარი მოქმედება, ასევე გამოცხადდა საგანგებო მდგომარეობა.

მიუხედავად ამისა, საჭიროა პასუხის გაცემა კითხვაზე – რომელი კანონის თანახმად მოხვდა მომავალი თაობებისა და განვითარების ფონდებში ევრობოლიგაციების რეალიზაციიდან მიღებული სესხი – 750 მლნ ლარის მოცულობით? საქართველოს კანონის „საფინან-

სო სექტორის გლობალური კონკურენტუნარიანობის შესახებ“ მე-5 მუხლის თანახმად, საბიუჯეტო პროფიციტი და პრივატიზაციიდან მიღებული შემოსავალი მიმართული იქნება მომავალი თაობებისა და სტაბილური განვითარების ფონდებში, რაც მოხმარდება „მომავალი თაობებისა და სტაბილური განვითარების ფონდების შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრულ მიზნებს. საქართველოს კანონში „მომავალი თაობებისა და სტაბილური განვითარების ფონდების შესახებ“ ჩანერილია მომავალი თაობების და სტაბილური განვითარების ფონდის შევსების (ფორმირების) წყაროები (მუხლი 3, მუხლი 11), თუმცა, არსად არაა მოხსენიებული, რომ სესხების განთავსება დაშვებულია ამ ფონდებში. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ევროსესხების აღნიშნულ ფონდებში გადატანა მოქმედი კანონმდებლობის დარღვევით განხორციელდა. საყურადღებოა კიდევ ერთი მომენტი, „მომავალი თაობებისა და სტაბილური განვითარების ფონდების შესახებ“ კანონის თანახმად, „2008 წლის განმავლობაში სტაბილური განვითარების ფონდის აქტივების რეპატრიაცია მთლიანად ან ნაწილობრივ შეიძლება განხორციელდეს საზოგადოებრივი საჭიროებისას, მხოლოდ ერთხელ და არა უმეტეს რეპატრიაციის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების დღისათვის აღნიშნულ ფონდში ფულადი, ანდა დეპოზიტის სახით არსებული ფინანსური რესურსების 10 პროცენტისა, ხოლო 2009 წელს კი

5 პროცენტისა. ამ საკმაოდ გაუგებარი საკანონმდებლო ჩანაწერის მიუხედავად, ისმება ლოგიკური კითხვა, რა ოდენობის ფულადი თანხის რეპატრიაცია განხორციელდა ამ ფონდებიდან შარშან და რამდენად იყო იგი შესაბამისობაში კანონის მოთხოვნებთან? საყურადღებოა კიდევ ერთი გარემოება: კანონები „საფინანსო სექტორის გლობალური კონკურენტუნარიანობის შესახებ“ და „მომავალი თაობებისა და სტაბილური განვითარების ფონდების შესახებ“ მიღებულია 2008 წლის 14 მარტს, ამავე წლის 15 ივლისს, კანონის მიღებიდან 2 თვეში მასში შეტანილია ცვლილებები, ხოლო ამავე წლის აპრილში ხუთწლიანი 500 მლნ აშშ დოლარის საქართველოს სუვერენული ევროობლიგაციები ლონდონის საფონდო ბირჟაზე განთავსდა 7,5 პროცენტის განაკვეთით.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ამ ბოლო პერიოდში სახელმწიფო ბიუჯეტი გაუაზრებელი ექსპერიმენტების პოლიგონად იქცა. 500 მილიონიანმა საგარეო ვალმა, რაც უნდა მოხმარებოდა სტრატეგიული პროექტების დაფინანსებას, მიზანი შეიცვალა და დაიხარჯა ისე, რომ ჯერ კიდევ არაა მკაფიოდ ცნობილი სად, როდის და რისთვის. საბოლოო ჯამში საქართველოს საგარეო ვალი 750 მილიონი აშშ დოლარით გაიზარდა. მართალია, ჯერჯერობით ქვეყნის საგარეო ვალის მოცულობას კრიტიკულ ზღვრამდე არ მიუღწევია

(მშპ-ს 60%), მაგრამ საქართველოს მთლიანი საგარეო ვალის მოცულობა ქვეყანაში მაკროეკონომიკურ სტაბილურობას სერიოზულ საფრთხეს უქმნის. ამ მაჩვენებელმა 2008 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით 7,3 მლრდ აშშ დოლარი შეადგინა, საიდანაც 2,3 მლრდ აშშ დოლარი სახელმწიფო სექტორის ვალია (31,1%); 460,2 მლნ დოლარი – საქართველოს ეროვნული ბანკის (6,3%); 1,8 მლრდ აშშ დოლარი – საბანკო სექტორის (25,7%); 778,9 მლნ აშშ დოლარი – სხვა სექტორების (10,7%), ხოლო 1,9 მლრდ აშშ დოლარი – კომპანიათაშორისი ვალი (26,4%).

ყოველივე ზემოაღნიშნული, ახალი ეკონომიკური საფრთხეების მომასწავებელია. სახელმწიფო და კორპორაციული ვალი გადასახდელია, ხოლო მათი გადახდის შესაძლებლობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ სექტორში განთავსდება სესხები და როგორი იქნება მათი გამოყენების ეფექტიანობა. უშუალოდ სესხები მომავალში უფრო მეტ საფრთხეებს ქმნის, გრძელვადიან პერიოდში, ვიდრე, დღეს, მათი ხარჯვის დროს, საგანგაშო კონტროლის პალატის დასკვნა, რომლის თანახმად, 2008 წელს ქვეყნის საგარეო ვალის მართვა კანონმდებლობის დარღვევით ხორციელდებოდა.

მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნების ანტიკრიზისული პროგრამების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ სახელმწიფოები შექმნილი ტურბულენტური მდგომარეობის დასარეგულირებლად ძირითადად საბიუჯეტო-ფისკალურ პოლიტიკას იყენებენ. საქართველოში სერიოზული ანტიკრიზისული პროგრამა, მისი კლასიკური გაგებით, ჯერჯერობით არ შემუშავებულია. საზოგადოებისათვის ცნობილია მხოლოდ ეპიზოდური ღონისძიებები, რითაც უნდა დარეგულირდეს ეკონომიკაში შექმნილი ნეგატიური პროცესები. ერთ-ერთ ასეთ ღონისძიებად მიჩნეულია სახაზინო ვალდებულებების (3-6 თვიანი) გამოშვება, რითაც კომერციული ბანკებიდან ბიუჯეტში მოიზიდება 260 მლნ ლარი, რომელიც მოხმარდება ინფრასტრუქტურის განვითარებას, მათ შორის, თბილისის გზების მშენებლობას. კრიზისის პირობებში სახაზინო ვალდებულებების გამოშვება მსოფლიოში მიღებული პრაქტიკაა, მაგრამ ამ გადაწყვეტილე-

ბას წინ უძღვის საბანკო სისტემის პოტენციალის ღრმა ანალიზი, იმ პირობებში, როდესაც ბანკებს ლიკვიდობის პრობლემა გააჩნიათ, დაუშვებელია სახელმწიფო ბიუჯეტში მათი თავისუფალი სახსრების მოზიდვა, რადგან იგი დააზარალებს ეკონომიკას, მის იმ სფეროებს, საიდანაც გადასახადები იკრიფება და ბიუჯეტი ივსება. ამ გადანაწევტილებამ, არაა გამორიცხული, რომ ქვეყნის საკრედიტო სისტემას შეუქმნას სერიოზული საფრთხე, რაც უახლოეს მომავალში სხვა სფეროებშიც გავრცელდება.

საბიუჯეტო პოლიტიკის ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანა პრიორიტეტულ სფეროებში ასიგნებების ოპტიმალური განთავსებაა. მისი როლი და მნიშვნელობა განსაკუთრებით იზრდება ეკონომიკური კრიზისის დროს, როდესაც საფრთხე ექმნება ეკონომიკის ცალკეულ დარგებს და სფეროებს, რის გამოც იზრდება უმუშევრობის დონე. ასეთ ვითარებაში საბიუჯეტო სახსრები უპირატესად მიიმართება ისეთი მიმართულებების მხარდასაჭერად, რაც ერთის მხრივ, სტაბილურ, გრძელვადიან სამუშაო ადგილებს ქმნის და მეორეს მხრივ, საგადასახადო შემოსავლების მიღებას გრძელვადიან პერიოდში უზრუნველყოფს. ამ კუთხით თუ შევხედავთ 2009 წლის საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტში მოსალოდნელ ცვლილებებს, შეიძლება ითქვას, რომ იგი არ პასუხობს კრიზისულ-ფორსმაჟორულ მოთხოვნებს და მიმართულია არა კრიზისის შერბილებისკენ, არამედ მისი კიდევ უფრო გაღრმავებისკენ. საქმე ისაა, რომ საგადასახადო შემოსავლების შემცირების პირობებში, შიდა სესხების ზრდის ხარჯზე, საბიუჯეტო ხარჯების გაზრდა და მისი მიმართვა ისეთ სფეროებში (ინფრასტრუქტურა, გზები და ა.შ.), რომლებიც თითქმის არ ქმნიან ახალ სამუშაო ადგილს და არ აფართოებს საგადასახადო ბაზას, რბილად რომ ვთქვათ, კრიზისის თეორიისა და პრაქტიკის ელემენტარული საკითხების უცოდინრობაა. განვითარებული, განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების გამოცდილება მკაფიოდ გვიჩვენებს, რომ კრიზისის პირობებში ბიუჯეტის სახსრები, რომლის დამატებით მოზიდვას

შესძლებს სახელმწიფო, უპირველეს ყოვლისა, მიიმართება იმ სფეროების მხარდასაჭერად, რომლებიც კრიტიკულ ზღვარზე იმყოფება და დამატებითი ფინანსური ინექციის მიუღებლობის დროს მდგრადობას კარგავს და უმუშევრობის ზრდას იწვევს. ასეთ ვითარებაში სახელმწიფო კი არ იწყებს ახალი მსხვილი ინვესტიციური პროგრამების დაფინანსებას, არამედ კრიზისულ სიტუაციაში მყოფი ეკონომიკური სისტემების მხარდასაჭერად და მათი მდგრადობის შესანარჩუნებლად სახსრების მობილიზებას ახდენს.

საბიუჯეტო კუთხით ეკონომიკური კრიზისის დარეგულირების ყველაზე ეფექტიანი ღონისძიება ხარჯების შემცირება და გამოთავისუფლებული სესხების ეკონომიკის მხარდასაჭერად მიმართვაა. **„ქაშაშაშის შემოჭრის“ იდეა, რაც მტკიცედ დამკვიდრდა დღევანდელ მსოფლიო პრაქტიკაში, საქართველოში ვერ განვითარდა. მოსალოდნელია, რომ ასიგნებები ნაწილობრივ შეუმცირდება რამდენიმე მხარჯავ ორგანიზაციას (საქართველოს პარლამენტი, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო და ა.შ.), რითაც გამოთავისუფლდება, დაახლოებით, 50 მილიონი ლარი, რაც უმნიშვნელოა და ეკონომიკაზე არსებით გავლენას არ მოახდენს. ამ საკითხისადმი პრინციპული, მეცნიერული და გრძელვადიანი ინტერესებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია 1-1,5 მლრდ ლარით 2009 წლის ბიუჯეტის შემცირება და ამ სახსრების რეალური სექტორის მხარდასაჭერად წარმართვა.**

დღეს საქართველოს ეკონომიკაში შექმნილი კრიზისული მდგომარეობის პირობებში, საქართველოს ოფიციალური №1 ფინანსისტიკის განცხადება იმის შესახებ, რომ „ბიუჯეტის კლება არ ყოფილა, იყო საშემოსავლო გადასახადების კლება, მთლიანობაში გარღვევა არ დაფიქსირებულა“, ლიმილის მომგვრელია. ვფიქრობ, რალაც ტექნიკურ შეცდომასთანაა საქმე, რადგან ასეთ გაუმართავ განცხადებას მთავრობის წარმომადგენელი არ გააკეთებდა. მაგრამ, მისი შეფასებები და საქართველოსთან უკრაინაში, ყაზახეთში, ლატვიაში, რუსეთში და ა.შ. მიმდინარე ფინანსური პროცესების შე-

დარება რბილად რომ ვთქვათ, პოლიტიკურად და დიპლომატიურად, მიუღებელია.

სამწუხაროდ, საქართველოს ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასებებში კვლავაც მძლავრობს პიარი, რასაც ზიანის გარდა არანაირი სარგებლობა არ მოაქვს. საშუალო დონის ეკონომისტისათვისაც კი დაუჯერებელია, რომ საქართველოში „ფინანსური მდგრადობა“ ჭუჭყიანი ფულის არარსებობით აიხსნას. იმის თქმა, რომ საქართველოს კომერციულ ბანკებს არ დაუკარგავთ ლიკვიდობა, პრაქტიკით არ დასტურდება. ფაქტობრივად, მათ შეექმნათ ლიკვიდობის პრობლემა იმის გამო, რომ შემცირდა დეპოზიტებზე თანხების აკუმულირების დონე, ხოლო გაცემული სესხების საკმაოდ დიდი ნაწილი ბანკებს დადგენილ ვადებში არ უბრუნდებათ. დღეისათვის საბანკო „შავ სიაში“ დარეგისტრირებულია 200 000-მდე მსესხებელი, რომელთა რიცხვი დღითიდღე მატულობს. ბანკებს, რომ ჭარბი ფული ჰქონდეთ, ისინი საპროცენტო განაკვეთის ვარიირებით მომხმარებელს იპოვნიდნენ და რისკებსაც გაუძღვებოდნენ. სახელისუფლებო სტრუქტურების მიერ ერთმანეთისადმი გუნდრუკის კმევა (ამ შემთხვევაში ეროვნული ბანკისადმი) მიუღებელია. საზოგადოებისადმი დამახინჯებული ინფორმაციის მიწოდება უკუშედეგს იძლევა და ხელისუფლებისადმი ნდობის დაკარგვას იწვევს. მაგალითად, თქმა იმისა, რომ მეზობელ ქვეყნებში ვალუტები 30-50%-ით გაუფასურდა, ხოლო საქართველოს ეს პრობლემა არ შექმნია, არასწორია. გავიხსენოთ „პარასკევის“ გარღვევა, როდესაც ეროვნული ვალუტა 20 პროცენტით გაუფასურდა. ისე კი, სწორი იქნებოდა შედარებითი ანალიზის თეორიისა და პრაქტიკის ისეთნაირი გამოყენება, რომელიც ერთის მხრივ, ობიექტურ ინფორმაციაზე იქნება დაფუძნებული, ხოლო მეორეს მხრივ, მისი ისეთნაირი მიწოდება საზოგადოებისათვის, რომ ეკონომიკურ დიპლომატიას მაინც არ გავცდეთ.

ყველა კრიზისი დაძლეულა და მომავალშიც დაიძლევა. მთავარია სწორი, გონივრული და გააზრებული მოქმედება, რომ იგი არ გაჭიანურდეს და მინიმალური სოციალური და ეკონომიკური დანაკარგებით დაიძლიოს.